

UPPSALA
UNIVERSITET

BESLUT

2021-12-21 UFV 2021/2282

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Box 256
SE-751 05 Uppsala

Besöksadress:
Dag Hammarskjölds väg 7

Handläggare:
Anne-Sophie Fröjmark

Telefon:
018-471 49 55

www.uu.se

anne-sophie.frojmark@uu.se

Yttrande på betänkandet **Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65)**

Beslut

Härmed beslutas

- att Uppsala universitet överlämnar bifogat yttrande som sitt svar.

Bakgrund

Uppsala universitet har beretts möjlighet att inkomma med yttrande på betänkandet Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65) till Utbildningsdepartementet.

Remissvaret har utarbetats efter inhämtande av synpunkter från de tre vetenskapsområdena, universitetsförvaltningen, universitetsbiblioteket, UU Innovation, UU Samverkan och kårsamverkan. Betänkandet har även diskuterats i Konsistoriet, Nämnden för forskningsinfrastruktur och vid ett rektorsseminarium öppet för alla universitetets anställda.

Beslut i detta ärende har fattats av undertecknad rektor i närvaro av prorektor Coco Norén och universitetsdirektör Caroline Sjöberg, efter föredragning av enhetschef Anne-Sophie Fröjmark. Närvarande därutöver var akademiombudsman Per Abrahamsson och Uppsala studentkårs ordförande Jacob Färnert.

Anders Hagfeldt

Anne-Sophie Fröjmark

UPPSALA
UNIVERSITET

YTTRANDE

2021-12-21 UFV 2021/2282

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande på betänkandet Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65)

Uppsala universitet (UU) har beretts möjlighet att inkomma med yttrande på betänkandet Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur (SOU 2021:65).

Inledningsvis sammanfattas UU:s viktigaste synpunkter. I efterföljande avsnitt görs en mer utförlig genomgång av synpunkterna.

Uppsala universitets viktigaste synpunkter

Uppsala universitet välkomnar att regeringen låtit utreda organisation, styrning och finansiering av forskningsinfrastruktur. Utredningen berör många för sektorn angelägna frågor.

Ambitionerna med utredningen är god men eftersom betänkandet i många avseenden är otydligt ställer sig UU avvisande till flertalet förslag i utredningen. Några av förslagen bedöms öppna för ökad politisk styrning av forskningsinfrastruktur och därmed även ökad politisk styrning av forskningen. Forskning bör präglas av autonomi och forskningsinfrastruktur ska utgå från forskningens behov, inte behovet av politisk styrning.

UU anser att regeringen omgående skall inrätta en myndighet för digital infrastruktur för forskning. Myndigheten ska ha ett explicit uppdrag att samverka med lärosätena för att säkerställa att forskningens behov tillgodoses.

UU avstyrker förslaget om att inrätta en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. Uppsala universitet menar att ett förtydligat uppdrag till Vetenskapsrådet

kommer att möjliggöra större samordning mellan olika behov. Utredningen saknar ett helhetsperspektiv vad gäller finansiering och prioriteringar i sina förslag.

UU anser att utredningen inte tillräckligt beaktar forskningsinfrastrukturernas internationella karaktär. Nationella och internationella forskningsinfrastrukturer kan inte ses som separata företeelser.

UU anser att det är en allvarlig brist att utredningen inte adresserar ansvaret för de akademiska teknikmiljöer som är nödvändiga för uppbyggnaden och utvecklingen av forskningsinfrastrukturer.

UU anser att utredningen har en påfallande slagsida mot forskningsinfrastrukturer inom medicin, teknik och naturvetenskap. Det innebär att behoven inom humaniora och samhällsvetenskap inte synliggörs.

Kommentarer på utredningens förslag

Kapitel 8.1 Ramverket

Delar inte utredningens bedömningar om hur den politiska styrningen och prioriteringen av nationell forskningsinfrastruktur ska utformas (8.1, 8.1.1 samt 8.1.2).

UU välkomnar en långsiktig blocköverskridande forskningspolitik, men detta bör i så fall ske i formen av ett parlamentariskt forskningspolitiskt utskott med en beredning på expertmyndigheter utan direkt politisk påverkan. UU anser att utredarens förslag de facto kommer styra svensk forskning och därmed avsevärt försämra lärosätenas autonomi; en konsekvens blir utarmad forskningskvalitet. Den politiska styrningen och de centrala myndigheterna bör mera uttalat få en stödande roll för lärosätenas forskningsverksamhet.

För att möjliggöra nationellt samordnad strategisk prioritering av forskningsinfrastruktursatsningar, som tar hänsyn till forskarsamhällets behov, föreslår UU att:

1. Regeringen, i samråd med svenska lärosäten, bör ansvara för att Sverige har en övergripande nationell forskningsvision med ett långsiktigt perspektiv (15-30 år).
2. Vetenskapsrådets Råd för forskningens infrastrukturer (VR-RFI), i samråd med ett partsammansatt råd, bör ansvara för att ta fram en övergripande nationell forskningsinfrastrukturstrategi. Det partsammansatta rådet bör bestå av representanter från lärosätena, andra

finansiärer, offentlig sektor och näringslivet. Den nationella forskningsinfrastrukturstrategin bör tydligt baseras på forskningens behov, ha ett 8-årigt perspektiv för att skapa långsiktighet samt uppdateras vart 4:e år.

Kapitel 8.2 Utredningens syn på finansiering av forskningsinfrastruktur

Delar utredningens bedömning att befintliga reglerade finansieringsformer torde vara tillräckliga (8.2.1). Delar, med reservationer, utredningens bedömningar om utveckling av den finansiella styrningen inom ramen för befintligt övergripande regelverk (8.2.2).

UU instämmer i utredningens bedömning att det nuvarande ekonomiadministrativa regelverket är tillräckligt för att kunna tillfredsställa de grundläggande kraven på tydlighet och flexibilitet (8.2.1).

Utredningens bedömningar rörande möjlighet att använda myndighetskapital för att finansiera anskaffningen av forskningsinfrastruktur delas av UU, och ett sådant nyttjande sker redan nu. UU förutsätter att vi även fortsättningsvis får disponera myndighetskapitalet fritt. Utredningens bedömning rörande uttag av avgifter är insiktsfull och särskilt tydlig om man även beaktar internationell forskningsinfrastruktur.

Utredningen beaktar visserligen särskilda rapporteringskrav kopplade till forskningsinfrastruktur, men UU befarar att om dessa inte är tydliga och väl utformade riskerar den administrativa kostnaden för åiterrapportering bli hög.

I utredningens direktiv inkluderas inte internationell forskningsinfrastruktur vilket är problematiskt eftersom nationella och internationella forskningsinfrastrukturer inte kan ses som separata företeelser. Sverige är medlem i många internationella forskningsinfrastrukturer och inom flera forskningsfält bedrivs all svensk forskning vid dessa anläggningar. Det är också vanligt förekommande att nationella forskningsinfrastrukturer är svenska noder i internationella motsvarigheter.

I utredningens betänkande omnämns de akademiska teknikmiljöernas potential och problematiken som omgärdar dem. Utredaren berör dock inte kärnfrågan om vem som ska bära ansvaret för dessa miljöer långsiktigt. Sverige saknar idag de strukturer för akademiska teknikmiljöer som finns i många andra forskningsnationer, både avseende ansvarsfördelningar och finansieringsformer. I dagsläget faller dessa miljöer istället mellan stolarna hos olika finansiärer, medan lärosätena saknar uppdrag och incitament. Sverige riskerar att förlora möjligheten

att stärka sin position som innovationsland med många små och medelstora kreativa företag genom att inte underlätta för samverkan mellan akademi och industri i de akademiska teknikmiljöerna. UU menar därför att regeringen omedelbart bör inleda en dialog med relevanta lärosäten och finansörer för att lösa dessa problem.

UU anser utredningen bristfällig avseende förslaget om en modell för finansiering av forskningsinfrastruktur av nationellt intresse och därför föreslår UU att:

1. Definitionen av investering bör vidgas till att även inkludera uppbyggnad och vidareutveckling av en forskningsinfrastruktur.

Uppdelningen i investeringar och drift är förlegad, då många av dagens forskningsinfrastrukturer har en uppbyggnad som består av annat än rena investeringar, såsom prov- eller datainsamling och teknikutveckling. Dessutom kan drift och investering i praktiken vara tätt integrerade och inte tydligt urskiljbara.

2. Forskningsinfrastrukturer delas upp i tre kategorier – stora nationella åtaganden, nationella åtaganden och andra åtaganden – med olika finansieringsmodeller för respektive kategori.

Till kategorin ”stora nationella åtaganden” hör de forskningsinfrastrukturåtaganden som bygger på mycket stora ekonomiska investeringar och vilka inte kan avvecklas utan politiska konsekvenser (exempelvis SciLifeLab, MAX IV-laboratoriet, ESS). Till kategorin ”nationella åtaganden” hör de flesta forskningsinfrastrukturer som uppfyller VR-RFI:s definition av forskningsinfrastruktur av nationellt intresse, både nationella och mindre internationella forskningsinfrastrukturer. Dessa är forskarinitierade och kännetecknas av ett behov av långsiktig finansiering, men utan tydliga politiska förtecken. Till den sista kategorin ”andra åtaganden” hör bland annat kortsiktiga satsningar, som inte har möjlighet att konkurrera med nationella åtaganden, exempelvis uppbyggnad av experiment vid forskningsinfrastrukturer som tillhör någon av de andra kategorierna.

3. Stora nationella åtaganden kan grundfinansieras i särskild ordning direkt från regeringen.

UPPSALA
UNIVERSITET

Stora nationella åtaganden är per definition långsiktiga och av särskild nationellt intresse, och bör därför grundfinansieras direkt från regeringen till ansvariga lärosäten eller myndigheter. Dessa bör regelbundet utvärderas av Vetenskapsrådet och inte söka grundfinansiering via utlysningar.

4. Pågående nationella forskningsinfrastruktursatsningar som finansieras av VR-RFI bör ges större långsiktighet och bör regelbundet utvärderas istället för att söka nya medel i utlysningar.

Nationella åtaganden ska fortsätta att finansieras via VR-RFI så länge det finns ett tydligt nationellt behov, men för att möjliggöra både långsiktighet och förnyelse bör befintliga forskningsinfrastrukturer finansieras enligt Kåre Bremers tidigare förslag där forskningsinfrastrukturerna utvärderas och inte söker finansiering via utlysningar. En förutsättning för detta är att utvärderingarna sker på ett sådant sätt att de identifierar de forskningsinfrastrukturer som inte längre tydligt fyller ett nationellt behov. Dessa förlorar då sin VR-RFI finansiering, men skulle kunna fortsätta att drivas i annan regi. Avvecklingen av VR-RFI:s finansiering skapar då ekonomiskt utrymme att finansiera nya forskningsinfrastrukturer med tydligare nationella behov.

Nya behov som uppkommit och som ingår i VR-RFI:s finansieringsstrategi bör däremot söka finansiering i konkurrens via regelbundna utlysningar. Andra åtaganden kan fortsätta finansieras via VR-RFI. Dessa söker finansiering vid behov och för detta bör det finnas regelbundna utlysningar.

5. VR-RFI bör beredas möjlighet att föra över medel mellan år.

I dagsläget finns det en ryckighet i VR-RFI:s finansiering, då nya satsningar från regeringen ofta leder till att extra medel spenderas omgående, vilket kan leda till en tillfällig mättnad av systemet. På sikt skapar det ur ett helhetsperspektiv dock en urholkning när de särskilda satsningarna upphör. För att ge VR-RFI möjlighet att långsiktigt planera för sin finansieringsstrategi bör VR-RFI beredas möjlighet att föra över medel mellan år, under vissa fastslagna förutsättningar och kriterier. Detta skulle skapa ökad stabilitet både för VR-RFI och för de

lärosäten som medfinansierar nationella
forskningsinfrastrukturer.

Kapitel 8.3 Frivillig samverkan för organisation av forskningsinfrastruktur

*Avstyrker utredningens förslag om frivillig samverkan av
forskningsinfrastruktur (8.3)*

UU anser att det är bra att utredningen lyfter behovet av att stödja lärosätena i deras samarbete om forskningsinfrastruktur, men förslagen är inte tillräckliga för att lösa de utmaningar som lärosätena står inför. Detta eftersom Vetenskapsrådet idag detaljstyr hur nationell forskningsinfrastruktur styrs och organiseras.

För att uppnå effektiv organisation och styrning av nationell forskningsinfrastruktur föreslår UU att:

1. Nuvarande organisering av forskningsinfrastrukturer ska behållas vid lärosäten/myndigheter, men att lärosätenas ansvar och mandat förtydligas.
2. Utifrån en enhetlig grundmodell ska det vara möjligt med olika strukturer för styrning och organisation.
3. Detaljstyrningen från Vetenskapsrådet behöver minska och de behöver ta höjd för övriga konsortieparters behov av inflytande.

Kapitel 8.4 Förordningsstyrda forskningsinfrastrukturer

*Avstyrker utredningens förslag om ändringar i förordningen om
MAX IV-laboratoriet (8.4.1) men tillstyrker ändringar i
förordningen om SciLifeLab (8.4.2)*

UU anser inte att förslaget om ändringar i MAX IV-laboratoriets förordning är tillräckliga för att uppnå nationell förankring. För att uppnå detta behöver styrningen av MAX IV-laboratoriet utvecklas, exempelvis genom att utgå från styrningsmodellen för SciLifeLab, att styrelsens sammansättning behöver bli tydligare och att styrelsen tillsätts efter en transparent process med tydliga nomineringsförfaranden.

Övriga lärosätens möjligheter att påverka och medverka till MAX IV-laboratoriets utveckling behöver stärkas, förslagsvis genom en starkare koppling till de miljöer som finns vid svenska lärosäten. Ett första steg skulle kunna vara att betrakta verksamheten i form av plattformar (likt SciLifeLabs struktur, där vissa koordineras från Lund (exempelvis strålrör)). Andra skulle kunna koordineras från övriga lärosäten (exempelvis instrumentering och datahantering). I ett andra steg skulle man kunna etablera ”outstations” till MAX IV-laboratoriet vid

relevanta lärosäten, för att i ett sista steg överväga att organisera MAX IV-laboratoriet som ett konsortium av lärosäten med delat ansvar för verksamheten.

En ytterligare viktig aspekt, som utredningen missat, är möjligheten att få internationella entiteter att bidra till MAX IV-laboratoriets driftkostnader. Driftskostnaderna ökar succesivt och även externt finansierade strålrör kommer att på sikt belasta svensk forskningsfinansiering i den nuvarande modellen. Här är MAX IV-laboratoriets organisationsform ett hinder för anläggningens utveckling.

UU förhåller sig neutral till utredningens förslag om att tydliggöra Kungl. Tekniska högskolans samordningsansvar av SciLifeLab eftersom det redan finns en väl fungerande samverkansöverenskommelse mellan de ingående lärosätena.

Kapitel 8.5 Förslag gällande sammanhållen organisation för digital infrastruktur för forskning

Tillstyrker, med reservationer, utredningens förslag om en sammanhållen organisation för digital infrastruktur för forskning (8.5).

UU tillstyrker förslaget att svensk e-infrastruktur bör samordnas i en sammanhållen myndighet. Det bör tydligare framgå att en sådan myndighet ska ansvara för utbyte, samordning och leverans av hälsodata och kliniska forskningsdata från Socialstyrelsen, data från kvalitetsregister, data från forskningsdatabaser inom forskningsinfrastrukturer samt data från Statistiska centralbyrån, och dessutom ha ett uppdrag att samordna forskningsdata från regioner.

UU avstyrker förslaget att frågan ska utredas ytterligare innan ett konkret förslag om organisation tas fram. En utredning medför en överhängande risk att Sverige halkar efter i den utveckling som sker internationellt. UU anser därför att utformningen av en myndighet för digital infrastruktur för forskning bör påbörjas omgående. SNIC (eller dess efterföljare) bör få ett utökat uppdrag att lösa det akuta behovet av att samordna analys och lagring av känsliga data samt tillse att den nationella samordningen inte krockar med redan ingångna internationella överenskommelser om hantering av känsliga data.

Eftersom UU inte anser att det bör inrättas en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse avstyrker UU även förslaget att en myndighet för digital infrastruktur för forskning på sikt kan ingå i den.

Kapitel 8.6 En framtida myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse

Avstyrker utredningens förslag om en framtida myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse (8.6).

Inom ramen för det arbete som bedrivs vid Rådet för forskningsinfrastruktur och ämnesråden vid Vetenskapsrådet samt andra forskningsfinansiärer skall prioriterade forskningsinfrastrukturer av särskilt nationellt intresse kunna föreslås och erhålla direkt finansiering av regeringen (se resonemang som förts ovan avseende kapitel 8.1.3, 8.2, 8.2.1 och 8.2.2).

Inrättandet av en ny myndighet ökar också avståndet mellan de som administrerar forskningsinfrastrukturen och de som använder den i sin forskning. Detta leder till stor risk att infrastruktursatsningar inte uppfyller forskningens behov och därmed blir underutnyttjade.

Kapitel 8.7 Förändring i Vetenskapsrådets samordningsansvar för forskningens infrastrukturer

Avstyrker utredningens förslag i Vetenskapsrådets samordningsansvar för forskningens infrastrukturer (8.7).

UU anser inte att den föreslagna utökningen av VR-RFI:s ledamöter är tillräcklig eller kommer ge önskad effekt, om syftet är att beakta tillgången till forskningsinfrastruktur för den forskning som bemöter samhällsutmaningar. Istället lämnar utredningen frågan om att skapa förutsättningar för att kraftsamla kring forskningsinfrastrukturer runt de stora samhällsutmaningarna obesvarad. Det rör sig t ex om databaser och register som kräver medverkan av flera parter (t ex regioner, kommuner och civilsamhället) och där det finns andra förutsättningar för finansiering och koordinering än dem utredningen berör.

UU föreslår istället ett samordnat system på nationell nivå för att möjliggöra strategisk prioritering av forskningsinfrastruktursatsningar samtidigt som behoven från forskarsamhället tillgodoses. En viktig del i förslaget är det partssammansatta rådet där förutom representanter från vårdsektorn och det privata näringslivet också andra relevanta parter som finansierar forskningsinfrastruktur ska vara representerade (kapitel 8.1).

Kapitel 8.8 Ökad tillgänglighet och deltagande vid forskningsinfrastrukturer

Tillstyrker utredningens förslag om ökad tillgänglighet och deltagande vid forskningsinfrastruktur (8.8.1 och 8.8.2)

Inom ramen för ett Vinnova-finansierat projekt ska UU tillsammans med 13 andra parter utreda hur tillgängliggörande av forskningsinfrastruktur kan förbättras. Projektid är 2022-2023.

UPPSALA
UNIVERSITET

Kapitel 9 Fortsatt tillgång till polarforskningsfartyg

Delar inte utredningens bedömning om fortsatt tillgång till polarforskningsfartyg (9).

UU anser att det är svårt att motivera de satsningar som föreslås på ett nytt forskningsfartyg, i synnerhet med tanke på att tillgänglig kapacitet på svenska forskningsfartyg inte nyttjas fullt ut. Förutom en nykonstruktion föreslår utredningen en avsevärd ambitionsökning avseende svensk polarforskning. UU menar att den aktiva forskningens behov ska styra dimensioneringen av forskningsinfrastruktur och inte tvärtom.